

Ztraceno v překladu: Adaptace diagnostických metod v kontextu pracovní psychologie

Hynek Cígler
hynek.cigler@mail.muni.cz

Katedra psychologie a IVDMR FSS MU
editor časopisu Testforum

Mýty o adaptaci testů

(Hambleton & Patsula, 1999)

Mýtus 1: Preferovanou strategií je vždy adaptace existujícího testu pro nové jazykové prostředí oproti vývoji vlastního nástroje.

Mýtus 2: Kdokoliv, kdo je dobrý překladatelem, dokáže dobře provést překlad metody.

Mýtus 3: Dobře přeložený test garantuje validitu testových skóre v novém jazykovém nebo kulturním prostředí a jejich srovnatelnost s původní verzí.

Mýtus 4: Psychologické konstrukty jsou kulturně univerzální a mohou tak být překládány mezi jazyky a kulturami.

Etické souvislosti

Standards pro pedagogické a psychologické testování (AERA, APA, & NCME, 2014)

- 7.6: *„Pokud je test dostupný ve více než jednom jazyce, testová dokumentace musí poskytnout informace o procedurách, které byly použity pro překlad a adaptaci testu. Informace musí být poskytnuty se zohledněním důkazů reliability a validity adaptované verze, je-li to možné.“*
- 3.12: *„Pokud je test přeložen a adaptován z jednoho jazyka do druhého, distributor a/nebo **uživatelé testu** jsou zodpovědní za popis metod použitých pro zajištění adekvátnosti adaptace a dokumentování empirických či logických důkazů validity skóreů pro zamýšlené účely.“*
- 3.13: *„Test musí být administrován v jazyce nejvíce relevantním a vhodném pro zamýšlené účely testování.“*

International Test Commission Guidelines for Translating and Adapting Tests (2010)

ISO 10667-2:2011: Assessment service delivery – Procedures and methods to assess people in work and organizational settings (Part 2: requirements for service providers)

- B.1, a: *„Pro každou implementovanou metodu a proceduru [výběru] musí existovat technická dokumentace. Dokumentace musí obsahovat evidence-based výzkum...“*
- C, j: *„[Ti, kteří jsou zodpovědní za analýzy a interpretace výsledků, musí...] ...vzít v úvahu individuální či skupinové odlišnosti od standardizované procedury administrace.“*

Adaptace metody

Tato přednáška nebude jen o překladu diagnostických metod.

- Diagnostickou metodou může být dotazník, test, ale i jiné standardizované postupy výběru zaměstnanců.

Překlad totiž není synonymem adaptace metody.

- Překlad lze chápat jako jednu z částí procesu adaptace.
- Překlad lze chápat jako jeden z pólů kontinua mezi použitím původní verze a vývojem zcela nové metody.

Cílem přednášky: Jak poznat kvalitně přeložený test?

Zdroje nedostatků adaptace

3 oblasti „nevalidity“ při překladu (Hambleton, 2005):

- kulturní a jazykové odlišnosti
- technické záležitosti, design adaptace
- interpretace testu

3 zdroje zkreslení (van den Vijver & Poortinga, 2005):

- na úrovni konstruktů
- na úrovni metody
 - metoda vs. administrace
- na úrovni položek

Zkreslení na úrovni konstruktů

Konstrukty jsou jinak definované.

- Rozdílné korelace, odlišnosti v obsahové/konstruktové validitě.

Konstrukty se jinak projevují.

- Lidé s nízkou/vysokou úrovní rysů se chovají v různých kulturách jinak.
- Liší se typické „symptomy“ daného rysů.

Důsledky:

- Nemusí být smysluplné adaptovat metodu pro stejný účel.

Zkreslení na úrovni metody

Rozdílné populace/výzkumné vzorky.

- Vzdělání, motivace, pracovní pozice, účel metody.

Rozdílné zkušenosti s podnětovým materiálem.

Rozdílné zkušenosti s procesem testování.

Rozdílný odpověďový styl.

Rozdílné podmínky testování.

Odlišná odpověďová (Likertova) škála.

Důsledky:

- Nemusí být smysluplné metodu použít pro stejný účel či stejným způsobem.
- Nemusí být možné použít zahraniční důkazy validity a normy/kritéria.

Postup adaptace

(inspirováno podle Hambleton & Patsula, 1999)

- 1. Dává smysl právě tento konstrukt měřit/použít u nás?
- 2. Volba designu překladu/adaptace či tvorby nové metody.
- 3. Překlad metody a jeho revize.
- 4. Kognitivní pilotáž a případné úpravy.
- 5. Pilotáž a případné úpravy (a další pilotáž...).
- 6. Design adaptační studie, sběr dat.
- 7. Paralelní využití různých jazykových forem? >> Vyvážení/kalibrace.
- 8. Využití zahraničních důkazů validity? >> Empirické důkazy ekvivalence a teoretická argumentace.
- 9. Validizace pro zamýšlený účel, není-li součástí 8.
- 10. Pečlivá dokumentace celého postupu, zaškolení uživatelů (je-li nutné).
- 11. Sledování vývoje, aktualizace nástroje.

Fáze překladu/tvorby

Předpoklady:

- Lze očekávat existenci stejného konstruktů.
- Je smysluplné měřit konstrukt v lokálním kontextu.

Kontinuum různých designů překladu.

Překlad–zpětný překlad: snažíme se o co nejshodnější položky.

- Lze využít posuzovací škály pro hodnocení kvality překladu položek.
- Laický vs. „odborný“ překlad.

Zachování významu položek vzhledem ke konstrukt, nikoliv znění.

- Záměna reálií, postav, míst, typických předmětů.

Zachování faset konstrukt, nové položky.

- Imitujeme způsob tvorby původní metody, ale s novými položkami.

Příklad posuzovací škály: Test matematického úsudku

Mathematical meaning preserved?

- 4 – completely
- 3 – adequately
- 2 - to some extent
- 1 – slightly
- 0 – no

Instruction clearer/more ambiguous?

- 4 - much clearer
- 3 - slightly clearer
- 2 - neither clearer nor more ambiguous
- 1 - slightly more ambiguous
- 0 - much more ambiguous

Wording complexity preserved?

- 4 - much clearer
- 3 - slightly clearer
- 2 - neither clearer nor more complex
- 1 - slightly more complex
- 0 - much more complex

Item content preserved?

- 4 – completely
- 3 – adequately
- 2 - to some extent
- 1 – slightly
- 0 – no

Grammatical forms preserved?

- 4 – completely
- 3 – adequately
- 2 - to some extent
- 1 – slightly
- 0 - no

Comments.

Zkreslení na úrovni položek

Položky v různých adaptacích mohou:

- být jinak obtížné;
- jiným způsobem diskriminovat měřený rys;
- měřit s jinou mírou přesnosti.

Tyto efekty se projevují odlišně pro různé položky.

- Např. jen několik málo položek je významně obtížnějších v české verzi.

Možné příčiny:

- Špatný proces překladu, nejasné znění atp.
- Sekundární faktory, které nesouvisí s měřeným rysem a nejsou zároveň shodné napříč jazyky/kulturami.
- Přirozeně odlišná „obtížnost“ položky v důsledku jazykových odlišností.

Postupy ověření: úroveň konstruktu, metody

Teoretická argumentace.

Explorační/konfirmační faktorová analýza.

- Shodný počet faktorů a jejich složení, přibližně stejné vzájemné korelace.

Obdobné korelace s kritérii, obdobná souběžná/konstruktová validita.

Postupy ověření: úroveň položek

Pro všechny položky naráz:

- Typicky konfirmační faktorová analýza (CFA).
- Ověření faktorové invariance v CFA modelu.
 - Postupné „fixování“ parametrů modelu a sledování, zda funguje stejně.
- Není nutné mít zdrojová data, stačí např. korelační matice.
- Alternativně: Shodné deskriptivy škály (průměr, rozptyl) a současně vysoké korelace faktorů.
 - Korelace faktorů lze odhadnout jen s pomocí matice faktorových nábojů.
 - Tuckerův koeficient kongruence.
- Obdobné reliability.

Po položkách (identifikace konkrétních položek).

- DIF analýza, typicky v rámci teorie odpovědi na položku (IRT).
- Umožňuje kvalitnější kalibraci různých forem testu na stejnou škálu.
- Zajištění ekvivalence metod.

Výsledky a důsledky

Test je plně paralelní.

- Lze do jisté míry převzít zahraniční normy.
- Lze převzít i cut-off kritéria atp., pokud se kulturně neliší nároky.

Test je ekvivalentní až na úroveň položek.

- Lze do jisté míry převzít zahraniční důkazy validity.
- Lze s výhradami transformovat na původní škálu a použít původní normy.

Test je ekvivalentní na úrovni metody.

- Po pečlivé argumentaci lze částečně převzít zahraniční důkazy validity.

Test je ekvivalentní na úrovni konstruktů.

- Po pečlivé argumentaci lze převzít důkazy konstruktové validity (co test měří?).
- Je nutné nově předložit důkazy prediktivní validity pro zamýšlený účel (metoda může jiným způsobem diskriminovat vůči kritériu).

Rizika

Za kvalitu metody a její validitu vzhledem k danému účelu zodpovídá psycholog, který ji použije pro personální výběr.

Autor/distributor adaptované formy metody je primárně zodpovědný pouze za správnost dokumentace celého procesu adaptace.

Použití validní metody pro účely personálního výběru není jen etickou záležitostí, ale může mít i legální konsekvence.

- Klient (případně i testovaná osoba) mají nárok na informace o validitě a psychometrických parametrech použitých metod.

Jak poznat kvalitní překlad?

Stejně, jako jinou kvalitní metodu:

- Kvalitní manuál, metodické studie v odborných časopisech.
- Informace o adaptaci dávají logický a ucelený smysl.
- Je přesvědčivě argumentováno, proč by metoda měla měřit stejně v češtině jako v původní verzi, případně jsou popsány odlišnosti.
- Nesmí chybět:
 - Popis adaptační studie, informace o vzorku.
 - Odhady reliability, položková analýza.
 - Empirická a teoretická argumentace validity.
- Pokud není deklarována ekvivalence k původní formě: pečlivá validizace.

Jak poznat kvalitní překlad?

TESTFÓRUM

Časopis pro psychologickou diagnostiku. ISSN 1805-9147.

TESTFÓRUM O ČASOPISU REGISTRACE VYHLEDÁVÁNÍ ARCHÍV ČÍSEL O PROJEKTU
RECENZOVANÉ TESTY

Testforum > Recenze psychodiagnostických metod

Recenze psychodiagnostických metod

Hlavním zájmem časopisu Testforum jsou recenze psychodiagnostických metod.

Následující tabulka proto obsahuje veškeré testy, které byly dosud recenzovány, spolu s doprovodnými informacemi a hodnocením obou recenzentů.

metoda	autoři, vydavatel a rok vydání	recenzent	normy, validita, reliabilita*	doporučení**	vydání recenze***
Beckova sebeposuzovací škála depresivitu pro dospělé (BDI)	Beck, A.T., Steer, R.A., Brown, G. (Preiss, M., Vacíř, K.). Psychodiagnostika (1999).	Jaroslav Gottfried	1 0 0	7	2015:5
Bochumský osobnostní dotazník (BIP)	Hossiep, Paschen (Hoskocová, Vybíralová). Testcentrum (2011).	Jan Kuba	4 3 4	5	2014:4
Cognistat	Kiernan, R., Mueller, J. & Langston, J. W. (Kulišťák, P.). Novatek medical data systems (2014).	Adéla Tofflová	3 3 0	7	2015:5
Diagnostika struktury matematických schopností (DISMAC)	Traspe, Skalková. NÚV (2014).	Sylva Hönigová	4 4 4	5	2014:4

www.testforum.cz

FB skupina
Psychologické testování

Použité a doporučené zdroje

- Hambleton, R. K., & Patsula, L. (1999). **Increasing the Validity of Adapted Tests: Myths to be Avoided and Guidelines for Improving Test Adaptation Practices.** *Journal of Applied Testing Technology*, 53(9), 1689–1699.
- International Test Commission. (2010). **International Test Commission Guidelines for Translating and Adapting Tests.** Retrieved from <http://www.intestcom.org>
- Hambleton, R. K., Merenda, P. F., & Spielberg, C. D. (2005). **Adapting Educational and Psychological Tests for Cross-Cultural Assessment.** Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- AERA, APA, & NCME. (2014). *Standards for Educational and Psychological Testing.* Washington: American Educational Research Association.
- ISO 10667-2:2011: *Assessment service delivery – Procedures and methods to assess people in work and organizational settings.* Part 1: Requirements for client. Part 2: Requirements for service providers.
- BPS Guidelines: <http://ptc.bps.org.uk/ptc/guidelines-and-information>
- ITC Guidelines: <https://www.intestcom.org/page/5>

Děkuji za pozornost!
Mgr. Hynek Cígler, Ph.D.

Katedra psychologie a IVDMR FSS MU
hynek.cigler@mail.muni.cz